

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

เรื่องหลักประชาธิปไตย

ว่าด้วยความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึงความเป็นธรรม
กรณีศึกษา ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
กระทรวงยุติธรรม

จัดทำโดย พลตำรวจตรีชรรค์ชัย อนันตสมบุรณ์

รหัส ๐๔๐๑๕๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่องหลักประชาธิปไตย

ว่าด้วยความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึงความเป็นธรรม
กรณีศึกษา ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
กระทรวงยุติธรรม

จัดทำโดย พลตำรวจตรีชรรค์ชัย อนันตสมบุรณ์

รหัส ๐๔๐๑๕๖

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖

วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

รายงานนี้เป็นความเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

หลักประชาธิปไตย

ว่าด้วยความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึงความเป็นธรรม
กรณีศึกษา ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
กระทรวงยุติธรรม

๑. ความเป็นมา

หลักประชาธิปไตย (das demokratische prinzip) หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ เป็นระบบการปกครองชนิดหนึ่งซึ่งการปกครองเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง การปกครองแบบประชาธิปไตยจึงหมายถึงการปกครองตนเองของผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองหรือการมีรัฐบาล ซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองซึ่งประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยมีรากฐานอยู่บนความคิดของเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งอาจแบ่งสาระสำคัญของหลักประชาธิปไตยได้ดังนี้

๑.๑ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Volkssouveraenitaet)

หลักประชาธิปไตย เป็นหลักการที่ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยประชาชน อำนาจอธิปไตยทั้งหลายจึงมีความเชื่อมโยงไปถึงประชาชน ประชาชนจึงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงในการเลือกตั้ง และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยทางอ้อมผ่านองค์กรของรัฐต่างๆ อำนาจอธิปไตย (Staatsgewalt) ในที่นี้หมายถึง อำนาจในการปกครองของรัฐ ซึ่งเป็นอำนาจดั้งเดิมและป็นอำนาจในการปกครองของรัฐที่ถูกผูกพันกับรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้ อำนาจอธิปไตยจึงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งสำหรับการมีอยู่ของรัฐนอกเหนือจากอาณาเขตของรัฐ (Staatsgebiet) และพลเมืองของรัฐ (Staatsvolk) ซึ่งเป็นสาระสำคัญของความเป็นรัฐ

๑.๒ หลักประชาธิปไตยแบบเสรี (freiheitliche Demokratie)

หลักประชาธิปไตย แบบเสรีตรงข้ามกับประชาธิปไตยเบ็ดเสร็จ (totalitare Demokratie) ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรีเป็นลักษณะของสังคมที่ยอมรับความหลากหลายกล่าวคือ เป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางความคิดต่อการนำเสนอ เพื่อแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งและด้วยเหตุนี้ ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรี จึงต้องมีการถกเถียงกันในทางความคิดเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สังคมยอมรับ ลักษณะของประชาธิปไตยแบบเสรี จึงต้องรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น รับรองเสรีภาพในการชุมนุม รับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือกลุ่มบุคคล

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องรับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อแสดงออกซึ่งเจตจำนงทางการเมืองของประชาชน สังคมประชาธิปไตยแบบเสรี จึงเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่างยอมรับความขัดแย้ง การโต้แย้งกันบนพื้นฐานสันติวิธี

๑.๓ หลักเสียงข้างมาก (Mehrheitsprinzip)

การปกครอง แบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยหลักเสียงข้างมาก (Mehrheitsprinzip) การปกครองโดยเสียงข้างมากเป็นเครื่องสะท้อนการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่สิ่งที่สะท้อนการตัดสินใจโดยเสียงข้างมากอย่างน้อยที่สุดคือ การไม่มีการบังคับให้เป็นไปตามที่ได้ตกลงกันได้ เพราะเสียงส่วนใหญ่เห็นชอบด้วย กับวิธีการดังกล่าวและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง ดังนั้นหลักเสียงข้างมากจึงเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการตัดสินใจในระบบประชาธิปไตย ระบบการสร้างเจตจำนงของรัฐ โดยวิธีการประชาธิปไตย จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยพื้นฐานของเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ซึ่งการใช้หลักเกณฑ์ของเสียงข้างมาก นั้น นำมาใช้ในการเลือกตั้ง องค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน รวมทั้งนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการลงมติของรัฐสภาด้วย หลักเสียงข้างมากยังมีความเกี่ยวข้องกับระบบหลายพรรคการเมือง (Mehrparteiensystem) การให้เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง (Gründungsfreiheit) และความเสมอภาคในโอกาส ของพรรคการเมือง (Chancengleichheit) จากหลักพื้นฐานของประชาธิปไตยดังกล่าว จึงเป็นประชาธิปไตยที่อาศัยพรรคการเมืองเป็นตัวแทนของประชาชนในการสร้างเจตจำนงของรัฐหรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยโดยพรรคการเมือง” (Parteiendemokratie)

๑.๔ ประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน

ระบอบประชาธิปไตยทางตรงไม่สามารถจะนำมาใช้กับการปกครองในสังคมปัจจุบันได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น การปกครองในระบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน จึงเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน ซึ่งอาจจะเป็นประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนในระบบรัฐสภา (Parlamentarische Demokratie) หรือระบบประธานาธิบดี หรือระบบกึ่งประธานาธิบดี กล่าวเฉพาะการปกครองในระบบรัฐสภานั้นตามหลักพื้นฐานแล้ว รัฐสภาเป็นองค์กรเดียวที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน จากหลักพื้นฐานดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขก่อให้เกิดความรับผิดชอบขององค์กรที่ใช้อำนาจรัฐอื่น ๆ จะต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างฝ่ายบริหารกับรัฐสภา ซึ่งตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยทางรัฐสภา รัฐบาลจึงมีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยครบเท่าที่ได้รับ ความไว้วางใจจากรัฐสภา และในขณะเดียวกันการบริหารงานของรัฐบาลย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสภา

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ล้อมติของประชาชนเป็นใหญ่มีเสรีภาพในความคิด และการแสดงออกโดยไม่จำกัด เพียงเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญโดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย

๒. หลักความเสมอภาค (Gleichheitssatz) ตามหลักกฎหมายไทย

หลักความเสมอภาค เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ และทุกคนจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน อันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคลและกับสังคม แม้รัฐธรรมนูญจะให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นย่อมไร้ความหมาย ถ้ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ด้วย เพราะหลักความเสมอภาคย่อมเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม หลักความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ไม่ใช่หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ในสิ่งของและความเสมอภาคในกฎหมายนี้ อาจเป็นได้ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่หรือภาระ ความเสมอภาคในทางหน้าที่หรือภาระ ได้แก่ ความเสมอภาคในการเสียภาษีอากรตามความสามารถของแต่ละบุคคล หรือความเสมอภาคในการรับราชการเป็นทหาร

หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยองค์กรต่างๆ ของรัฐรวมทั้งฝ่ายปกครองให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันใน สาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐ จะต้องบัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญเสมอ รวมทั้งรัฐธรรมนูญของไทยในปัจจุบัน ก็มีการบัญญัติ คุ้มครองไว้ในมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญไทย ซึ่งมีใจความว่า

“ บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

โดยวรรคแรกเป็นการรับรองหรือความเสมอภาคทั่วไป หรือหลักความเสมอภาคเบื้องต้น กฎหมาย วรรคสองรับรองความเสมอภาคระหว่างเพศ หรือการรับรองหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง และวรรคสาม กำหนดห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้มาตรา ๓๐ วรรคท้ายได้บัญญัติรับรองให้สามารถเลือกปฏิบัติได้ในกรณีที่เป็นการมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ได้ เช่นเดียวกับ รัฐธรรมนูญของอิตาลี และออสเตรเลีย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว จะเห็นว่าหลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้ทุกคนต้องเท่าเทียมกัน ทุกกรณี กรณีจะเข้าหลักเกณฑ์เฉพาะภายในขอบเขตของกฎหมาย หรือความเสมอภาคเรียกร้องแต่เพียงว่ารัฐต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเดียวกัน และ ปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกัน ถ้ามีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกัน ในสาระสำคัญให้แตกต่างกัน หรือปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันย่อมเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคอันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่บุคคลที่ได้รับผลกระทบจากกา รกระทำนั้น โดยอาจใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลได้ ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลอาจใช้สิทธิดังกล่าวได้ ในกรณีของนิติบุคคล ศาลปกครองสูงสุดก็ได้มี คำวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดว่าบุคคลตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย รวมถึงนิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีคำพิพากษารับรองความเสมอภาคระหว่าง นิติบุคคลด้วยกัน

ในกรณีของบุคคลธรรมดาเมื่อพิจารณาตามมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแล้ว ก็มีปัญหาว่า ชาวต่างชาติหรือผู้ไม่มีสัญชาติจะสามารถอ้างหลักความเสมอภาคได้หรือไม่ เนื่องจากมาตรา ๓๐ ใช้คำว่า “บุคคล ” ประกอบ กับรัฐธรรมนูญของไทยก็ไม่ได้บัญญัติให้สิทธิในความเสมอภาคเป็น สิทธิมนุษยชน เหมือนรัฐธรรมนูญเยอรมัน ตามมาตรา ๓ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญต้นแบบของรัฐธรรมนูญ ไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญก็เขียนอยู่ในหมวดว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (ซึ่งหมายความว่าเฉพาะแต่ประชาชนชาวไทยเท่านั้นที่จะอ้างสิทธิ และเสรีภาพได้) จึงทำให้เกิดปัญหาว่าชาวต่างชาติหรือบุคคลไม่มีสัญชาติไทยจะอ้างหลักความเสมอภาคตามมาตรา ๓๐ ได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ก็มีนักกฎหมายไทยอย่างน้อยสองท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย และศาสตราจารย์ ดร.วิญญู เกื้องาม เห็นว่าผู้ที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิและ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้แก่ คนสัญชาติไทยเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญแต่ละรัฐย่อมกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐขึ้นกับคนสัญชาติของตนเท่านั้น ไม่ได้ กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐนั้นกับคนต่างด้าว ถึงแม้รัฐธรรมนูญหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ของบุคคลชาวไทยมาตราต่างๆ จะบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิ...” หรือ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพ...” แต่คำ ว่า “บุคคล ” ในมาตราเหล่านี้จะต้อ งเข้าใจว่าหมายถึง “ชนชาวไทย ” และเข้าใจเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากผู้มีสัญชาติไทย

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าหลักความเสมอภาคนั้น เป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่มนุษย์พึงมี สิทธิเรียกร้องที่จะได้รับการปฏิบัติ บัณฑิตอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามการพิจารณาสิทธิของคนต่างด้าวกับหลักความเสมอภาคนั้นคงมิได้หมายความว่าบุคคลต่างด้าวต้องมีความเท่าเทียมกับคนไทยในทุกประการ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่จะให้คนต่างด้าวมีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยในทุกกรณี โดยเฉพาะใน ส่วนที่เป็นสิทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิที่จำกัดให้เฉพาะพล เมืองของรัฐนั้นๆ เท่านั้นหรือที่เรียกว่า “สิทธิของพลเมือง” ดังนั้นหากกล่าวถึงหลักความเสมอภาคกับคนต่างด้าวอย่างน้อยที่สุดคนต่างด้าวย่อมมี ความเสมอภาคกับคนไทย โดยเฉพาะในขอบเขตของสิทธิที่เป็นสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิในกลุ่ม status negativus หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในชีวิตและร่างกาย

สำหรับนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนก็สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้เท่าที่สภาพของความเป็นนิติบุคคลจะเปิดช่องให้ จะมีปัญหาที่คือนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนจะเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ เพราะมีบางกรณีที่นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเป็นทั้งผู้ทรงสิทธิและผู้ที่ต้องผูกพันต่อสิทธิและเสรีภาพในขณะเดียวกันอันเป็นการขัดแย้งกันอยู่ในตัว ซึ่งในเรื่องนี้ศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมัน ได้วางหลักไว้ว่านิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิและหน้าที่ หรืออ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญไทยยังไม่เคยวางหลักในเรื่องดังกล่าวไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานะทางกฎหมาย ของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนแล้ว จะเห็นได้ว่านิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเป็นองคาพยพของ รัฐเท่ากับเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ จึงไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพหรืออ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ เพราะเมื่อถือว่านิติบุคคลมหาชนเป็นส่วนหนึ่งของรัฐแล้วก็มีความผูกพันที่จะทำ ให้สิทธิและเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญบรรลุวัตถุประสงค์ ย่อมทำให้นิติบุคคลมหาชนเป็นผู้ทรงสิทธิเหล่านั้นได้ กรณีก็จะเกิดความขัดแย้งกันระหว่างสิทธิกับหน้าที่ในนิติบุคคลมหาชนนั่นเอง

นอกจากนี้ คำว่า “บุคคล” ในหมวด ๓ ของรัฐธรรมนูญ ยังหมายความรวมถึงคณะบุคคลที่ไม่ มีฐานะเป็นนิติบุคคลด้วย เช่น คณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัย องค์การนักศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็นต้น ก็สามรถเป็นผู้ทรงสิทธิเสรีภาพและอ้างหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้เท่าที่กฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองคณะบุคคลในเรื่องนั้นๆ สำหรับผู้ที่ต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค เมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันโดยตรงต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทุกองค์กรในการตรากฎหมาย การใช้ บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมาย ตามมาตรา ๒๗ ความเสมอภาคก็เป็นสิทธิประการหนึ่งที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ หลักความเสมอภาคจึงผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทุกองค์กรโดยตรง ปัญหาที่มีว่าเฉพาะองค์กรของรัฐเท่านั้นที่จะต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาคหรือรวมเอกชนด้วย ในกรณีนี้ โดยหลักแล้ว เอกชนจะไม่ผูกพันต่อ

หลักความเสมอภาคเพราะเอกชนถือหลักความเป็นอิสระในการแสดงเจตนา แต่อย่างไรก็ตามกรณีอาจมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ให้เอกชนต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค เช่น กรณีตามมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.๒๕๔๑ ที่กำหนดให้นายจ้างต้อง ปฏิบัติต่อลูกจ้างชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกันในการจ้างงาน เว้นแต่ลักษณะหรือสภาพของงาน ไม่อาจปฏิบัติเช่นนั้นได้

๓. ประเภทของหลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญของไทยสามารถแบ่งได้ ดังนี้

๓.๑ หลักความเสมอภาคทั่วไป

ความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย หมายความว่า บุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางกฎหมาย ใดๆ ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน สถานะทางกฎหมายไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แก่บุคคลเหล่านั้นแต่อย่างใด เช่น ถ้าหากตำรวจทำสิ่งผิดกฎหมาย ตำรวจคนนั้นก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับกรณีบุคคลธรรมดาทั่วไป กระทำความผิด การเป็นตำรวจไม่ได้ก่อให้เกิด สิทธิแก่ตำรวจที่ไม่ต้องรับโทษในทางอาญา เว้นแต่เข้าเหตุยกเว้นโทษ หรือเหตุยกเว้นความผิดตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้นหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย จึงเป็นหลักความเสมอภาคทั่วไปที่บุคคลอาจเรียกร้องจากรัฐเพื่อให้ปฏิบัติต่อตนเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

๓.๒ หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง

หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องหมายความว่า กฎหมายได้บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจแบ่งความเสมอภาคเฉพาะเรื่องได้ดังนี้

ก. ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม หมายความว่า เมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล บุคคลทุกคนที่ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถที่จะนำคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจได้อย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน ผู้ใดจะร้องขอให้จัดตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีตน โดยเฉพาะไม่ได้ แต่กรณีที่มีข้อยกเว้น คือ กรณีดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ให้อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงศาลเดียว และเมื่อศาลได้พิจารณาพิพากษาคดีแล้วให้เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ ฎีกาไปยังหน่วยงานใดได้อีก

กรณีที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคกระบวนการยุติธรรม เช่น การที่บุคคลฟ้องคดีต่อศาลปกครองแล้วไม่มีค่าธรรมเนียมวางต่อศาล บุคคลนั้นไม่สามารถขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้ ดังนั้นหากไม่มีเงินค่าธรรมเนียมศาล ศาลก็จะไม่รับฟ้องคดีนั้น ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ความเสมอภาคในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้นมีเกณฑ์ที่กำหนดการเข้าถึงความยุติธรรมที่แตกต่างกัน การไม่มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอย่างคนอนาถาของศาลปกครองจึงอาจขัดกับหลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

ข. ความเสมอภาคในการเข้าทำงานในภาครัฐ หมายความว่า บุคคลทุกคนที่เป็นคนไทยที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนฯ หรือตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม หรือตามกฎหมายอื่นที่กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้าทำหน้าที่ในภาครัฐ บุคคลที่มีความเสมอภาคที่จะสมัครเข้ารับราชการได้โดยทั่วไปแล้วกระบวนการคัดเลือกที่จะดำเนินการ โดยมีการสอบแข่งขันกันเพื่อพิจารณาความรู้ความสามารถของบุคคล การนำหลักเกณฑ์มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา นอกจากพิจารณาจากความรู้ความสามารถของบุคคล จึงเป็นกรณีที่ต้องขัดกับหลักความเสมอภาค

กรณีของความเสมอภาคของบุคคลที่เป็น คนไทยในการเข้าทำงานภาครัฐเป็นหลักที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลที่เป็นคนไทยสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภาครัฐได้ ดังนั้นหลักความเสมอภาคในเรื่องนี้จึงมีความสำคัญ ด้วยเหตุนี้หน่วยงานของรัฐไปกำหนดคุณสมบัติบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครสอบเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องจบปริญญาตรีเกียรตินิยม กรณีถือว่าเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค เพราะเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกัน

ค. ความเสมอภาคในการเลือกตั้ง พิจารณาทั้งกรณีของบุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งและบุคคลผู้มีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งและสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน (มาตรา ๕๕, มาตรา ๑๐๑, มาตรา ๑๑๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย)

ง. ความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าความเสมอภาค คมีทั้งความเสมอภาคที่เป็นสิทธิและความเสมอภาคที่เป็นหน้าที่หรือภาระ ความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ได้แก่ ความเสมอภาคในการชำระภาษีให้แก่ภาครัฐมากน้อยตามความสามารถของแต่ละบุคคล ความเสมอภาคในการรับราชการทหารของชายไทยทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ ๒๑ ปีขึ้นไป จะต้องเข้ารับราชการทหารประจำการ (มาตรา ๗๑ ของรัฐธรรมนูญ) เว้นแต่บุคคลที่จะได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องรับราชการทหาร เช่น ผู้พิการทุพพลภาพ หรือพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีสมณศักดิ์และกรณีดังกล่าวไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะบุคคลดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสภาพ

จ. ความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เช่น บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี (มาตรา ๕๕ ของรัฐธรรมนูญ) หรือบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาล โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (มาตรา ๕๑ ของรัฐธรรมนูญ) ทั้งนี้เป็นไปตามหลักพื้นฐานในการจัดทำบริการสาธารณะจะต้องเป็นไปตามหลักความเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ให้บริการของ การบริการสาธารณะทั้งหลาย

๔. การกระทำที่ถือว่าเป็นการขัดหลักความเสมอภาค

การกระทำที่ถือว่าเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค หรือเป็นกรณีของการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรูปแบบของการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรม โดยอาศัยสิทธิต่างๆ ไว้หลายประการคือ เลือกปฏิบัติเพราะถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ วรรค ๓ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุคคลไม่อาจจะได้รับการปฏิบัติอันก่อให้เกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบอันเนื่องมาจากเหตุดังกล่าว หากมีการปฏิบัติเพราะเหตุดังกล่าว บุคคลผู้ถูกเลือกปฏิบัติก็สามารถที่จะใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องให้บังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ ตามมาตรา ๒๘ วรรค ๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

๔.๑ กรณีของความไม่เป็นธรรมในการกู้ยืมเงิน (หนี้ในระบบ)

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๓ บัญญัติไว้ห้ามมิให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ (ร้อยละ ๑๕ ต่อปี) เหตุผลในการตรากฎหมายฉบับดังกล่าว ปรากฏตามคำแถลงการณ์ของคณะกรรมการราษฎรเพื่อหวังจะบำรุงการกู้ยืมให้เป็นไปในทางที่ควร แม้อัตราดอกเบี้ยในขณะนั้นค่อนข้างสูง (ซึ่งละ ๑ บาท ต่อเดือน หรือร้อยละ ๑๕ ต่อปี) แต่ก็ยังปรากฏว่ามีการให้กู้ยืมกันโดยอัตราสูงกว่านั้น และเจ้าหน้าที่ลูกหนี้ต่างได้ร่วมมือกันหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะฝ่ายหนึ่งอยากได้และอีกฝ่ายหนึ่ง มีความจำเป็นบังคับ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวมีการบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

การกู้หนี้ยืมสินถือเป็นเรื่องปกติของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในการให้กู้ยืมนั้น ผู้ให้กู้หรือเจ้าหน้าที่ยอมหวังผลกำไรจากค่าตอบแทนต่อเงิน ออมหรือต้นทุนของเงินที่ได้นำมาให้กู้และค่าตอบแทนความเสี่ยงของผู้ให้กู้ ซึ่งก็คือ “ดอกเบี้ย” นั่นเอง หากผู้กู้หรือลูกหนี้ที่มีความเสี่ยงน้อย เช่น ผู้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน มีความสามารถในการชำระหนี้ ต้นทุนที่เจ้าหน้าที่จะคิดประกันความเสี่ยงก็จะน้อย ส่วนลูกหนี้ที่มีความเสี่ยงสูง เจ้าหน้าที่ก็จะคิดค่าตอบแทนประกันความเสี่ยงในอัตราที่สูง โดยคิดเพื่อความคุ้มทุนและผลกำไรที่จะได้รับในอนาคต ส่วนลูกหนี้นั้น “ความจำเป็น” เป็นเหตุผลสำคัญที่ลูกหนี้ก่อภาระหนี้สินขึ้นทั้งที่รู้ว่าเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

การกู้หนี้ยืมสิน เกิดจากความเท่าเทียมกันและความสมัครใจของทั้งสอง ฝ่าย ถือว่าเป็นเรื่องปกติ แต่ในความเป็นจริงฝ่ายเจ้าหน้าที่จะมีฐานะทางสังคมเศรษฐกิจสูงกว่าลูกหนี้ จึงมีอำนาจต่อรองที่เหนือกว่า ดังนั้นจึงมีโอกาสที่จะเอาเปรียบในการทำสัญญาด้วยการทำหนังสือสัญญาอื่นอำพราง

สัญญากู้ยืมเงินในรูปแบบต่างๆ เช่นการทำสัญญาขายฝากหรือการกระทำที่เอาเปรียบลูกหนี้ด้วยการคิดดอกเบี้ยล่วงหน้าโดยหักออกจากเงินต้น การกรอกตัวเลขในสัญญาสูงกว่าความเป็นจริง เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวมิได้เป็นไปตามกลไกของระบบทุนนิยม แต่เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐจะต้องเข้ามากำกับ ดูแล เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรมในสังคม ด้วยการดำเนินมาตรการทางกฎหมายเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่เอารัดเอาเปรียบหรือกระทำฝ่าฝืนกฎหมายหรือใช้อำนาจอิทธิพลข่มขู่

กรณีลูกหนี้ถือว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ รัฐควรรจะมีมาตรการให้ความคุ้มครอง และป้องกันควบคู่กันไป โดยการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างรายได้ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างทั่วถึง การครองตนตามวิถีพอเพียง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เมื่อต้องเป็นหนี้เงินกู้ในระบบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ และเมื่อมีการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายแล้ว รัฐจะต้องเข้าไปช่วยเหลือทางด้านกฎหมายและคดีความอย่างทันท่วงที ในขณะเดียวกันภาครัฐ ควรจะมีการศึกษาพัฒนาปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ สังคม และสถานการณ์ปัจจุบันควบคู่กันไปด้วย

๔.๒ พฤติกรรมการทวงหนี้นอกระบบ

เจ้าหน้าที่นอกระบบบางรายอาจใช้วิธีการต่างๆ ในการติดตามทวงหนี้เพื่อให้ลูกหนี้เกิดความอับอาย เสื่อมเสียชื่อเสียง เกิดความกลัว ข่มขู่ กรรโชก มีการประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ใช้ผู้มีอิทธิพล กลุ่มหรือแก๊งอันธพาลนอกกฎหมาย หรือบุคคลไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไล่ชื่อเล่น ชื่อปลอม หรือผู้มีประวัติอาชญากร รม ติดตามทวงหนี้ กดดันให้ลูกหนี้หวาดกลัว จนไม่สามารถทำมาหากินได้ตามปกติ การทวงหนี้ในที่สาธารณะ หรือต่อหน้าผู้อื่นในลักษณะประจักษ์ หรือทวงกับคนที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา รวมถึงการชำระหนี้ด้วยการข่มขู่ หรือใช้อาวุธ จำ กติงานทวงหนี้เป็นเยาวชนว่างงานไม่เรียนหนังสือ หรือเป็นบุคคลที่ติดยาเสพติดใช้ รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการก่อวินาศกรรม ให้เกิดความหวาดกลัว ใช้ถ้อยคำหยาบคาย คุกคามค่าทอน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่นอกระบบ ที่พฤติกรรมเป็นองค์กรอาชญากรรม ในการติดตามทวงหนี้กับพวกลูกหนี้ จะแสดงอำนาจด้วยการข่มขู่หวังผลให้ลูกหนี้อื่นหวาดกลัว มีการใช้กำลังประทุษร้ายลูกหนี้หรือผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ยอมชำระหนี้ เช่น ฆ่า ทรมาณ ทำร้ายร่างกาย หรือบังคับชำระหนี้ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ใช้อิทธิพลเข้าตรวจค้นยึดทรัพย์สิน รวมทั้งแอบอ้างทหารหรือตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประจานให้ลูกหนี้เสื่อมเสียชื่อเสียงด้วยการเปิดเผยความลับ

หรือจะนำเรื่องส่วนตัวมาเปิดเผยต่อสาธารณะชนเพื่อสร้างความอับอายให้แก่ลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้

ด้วยเหตุดังที่กล่าวมา การดำเนินคดีกับเจ้าหนี้นอกระบบทำได้ยาก เพราะขาดหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด เนื่องจากมีพฤติกรรมการปกปิด อำพราง วางแผนเอารัดเอาเปรียบ มีการจัดเตรียมพยานหลักฐานไว้เพื่อฟ้องร้องบังคับคดีกับลูกหนี้ ตลอดจนใช้ จ้างวาน ให้ผู้อื่นกระทำความผิด ไม่กล้าแจ้งความร้องทุกข์ ถึงแม้มีการแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยส่วนใหญ่จะเพิกเฉยเนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องทางแพ่ง ไม่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ บางกรณีเมื่อเห็นข้อมูลหลักฐานที่เจ้าหน้าที่นำมาแสดงจะรีบเชื่อว่าเจ้าหนี้เป็นฝ่ายถูก จึงไม่ให้การช่วยเหลือหรือไม่เห็นใจทุกข์ร้อนของลูกหนี้ เป็นการสร้างความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมให้ลูกหนี้เพิ่มขึ้น

๕. การขอความช่วยเหลือและความเป็นธรรมจากหน่วยงานของรัฐ

ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม สืบเนื่องจากนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ภาคประชาชน ของรัฐบาล ที่บูรณาการหน่วยงานต่างๆ ในการร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยกระทรวงยุติธรรมเป็น หน่วยงานที่ได้รับมอบภารกิจ ด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับ การแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ ซึ่งที่ผ่านมาได้รับเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ที่ประสบปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จึงได้ดำเนินการจัดตั้ง ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้ และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ ใช้ชื่อย่อว่า “สนธ.ยธ.” อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของปลัดกระทรวงยุติธรรม มีภารกิจหลักในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แยกเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย (๑) การแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน (๒) การแก้ไขปัญหาที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และ(๓) การแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งมุ่งเน้นการบูรณาการร่วมกับหน่วยงาน ทั้งในภาครัฐ เครือข่ายองค์กรภาคเอกชน และประชาสังคม โดยมีเป้าหมาย ให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรม ได้อย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว ทัวถึง และเป็นธรรม

การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลเน้นการช่วยเหลือลูกหนี้ในชั้นกระบวนการก่อนฟ้อง เพื่อให้เข้าถึงระบบสินเชื่อของสถาบันการเงินอย่างทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตามผลการสำรวจพบว่าปัญหาความเดือดร้อนของลูกหนี้ในระบบที่อยู่ระหว่างถูกฟ้องคดี และถูกบังคับคดีอย่างไม่เป็นธรรม มีความรุนแรงของปัญหาและมีผลกระทบในวงกว้างหลายพื้นที่ ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม จึงได้วางกรอบการดำเนินงานและช่องทาง การให้ความช่วยเหลือ ดังนี้

๑. การให้ความช่วยเหลือและรับเรื่องร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่โดยตรงที่ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม เลขที่ ๘๘ หมู่ที่ ๓ อาคารศูนย์ฝึกอบรม ชั้น ๔ บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
๒. การให้ความช่วยเหลือปรึกษาปัญหาข้อกฎหมายทางโทรศัพท์หมายเลข ๐๒-๕๑๕๓๓๔๔ โดยให้บริการ ๔ คู่สาย
๓. การให้ความช่วยเหลือด้วยการรับเรื่องร้องเรียนทาง <https://www.facebook.com/pages/ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมกระทรวงยุติธรรม>
๔. การให้ความช่วยเหลือด้วยการรับเรื่องร้องเรียนทาง www.ladvi.moj.go.th
๕. การให้ความช่วยเหลือด้วยการรับเรื่องร้องเรียนทาง E-mail:ladvi@moj.go.th
๖. การให้ความช่วยเหลือและรับเรื่องร้องเรียนทางไปรษณีย์ตามที่อยู่ของศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม เลขที่ ๘๘ หมู่ที่ ๓ อาคารศูนย์ฝึกอบรม ชั้น ๔ บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐

ดังนั้น หลักประชาธิปไตยว่าด้วยความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึงความเป็นธรรม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่รัฐจะต้องตระหนักและให้การคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพต่อประชาชน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยัง ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย ส่งผลให้ประชาชน ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ได้รับความเป็นธรรม ตลอดจนการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรม โดยศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ได้ตระหนักและเล็งเห็นความเดือดร้อนของประชาชนจึงได้ลงพื้นที่เพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชน อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพิ่มศักยภาพประชาชนด้านกฎหมายและการเข้าถึงความเป็นธรรม โดยบรรยาย ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน โดยเฉพาะหนี้นอกระบบเพื่อจักได้ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของตนและสามารถป้องกันตนเองจาก การถูก เอารัดเอาเปรียบ รวมทั้ง การเผยแพร่ให้ ความรู้ความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและเตรียมพร้อมรองรับต่อความเดือดร้อนของลูกหนี้ได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีมาตรฐานเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย

บรรณานุกรม

กมลชัย รัตนสกาวงศ์. หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, ๒๕๓๗

จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม.

กรุงเทพฯ : นิติธรรม, ๒๕๔๕

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๕